

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד בסיסית

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר)	—	(1×25)	—	25 נקודות
פרק שני	—	נובלות של עגנון וקריאה מונחית	—	(1×35)	—	35 נקודות
פרק שלישי	—	שירה (פיוט, שירת ביאליק, השירה העברית)	—	(2×20)	—	40 נקודות
		במאה ה-20		סה"כ	—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.

ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של

היצירות שנלמדו בכיתה.

(2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).

רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה. רישום טיוטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

ה ש א ל ו ת

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 1-3.

1. מעשה חכמים

לפניך מעשה החכמים "רבי שמעון בן אלעזר והמכוער". קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

מעשה ברבי שמעון בן אלעזר שבא ממגדל גדר מבית רבו,
והיה רכוב על החמור ומטיל על שפת הים,
והיה שמח שמחה גדולה שלמד תורה הרבה.
נודמן לו אדם אחד שהיה מכער ביותר.

5 אמר לו: ריקה, שמא כל בני עירך מכערין כמותך?
אמר לו: לך אמר לאמן שעשני, כמה מכער כלי זה שעשית.
בין שידע בעצמו שחטא, ירד מן החמור ונשתטח לפניו,
אמר לו: נענית לך, מחל לי.

אמר לו: איני מוחל לך עד שתלך
10 ותאמר לאמן שעשני: כמה מכער כלי שעשית.
והיה מטיל אחריו כחצי מיל.

בין שהגיע לעירו יצאו אנשי עירו לקראתו.
אמרו לו: שלום עליך רבי.

אמר להם: למי אתם קוראין רבי?
15 אמרו לו: לזה שמטיל אחריו.

אמר להם: אם זה רבי — כמותו אל ירבו בישראל.
אמרו לו: מפני מה?

אמר להם: כך עשה וכך עשה לי.
אמרו לו: אף על פי כן, מחל לו.

20 אמר להם: הריני מוחל לו, ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן.
מיד נכנס רבי שמעון בן אלעזר לבית המדרש
וידרש: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארי.

הסבר את הדרשה של רבי שמעון בסיום מעשה החכמים (שורה 22), ואת הקשר בינה ובין ההתנהגות של רבי שמעון ושל המכוער.

סיפור קצר

2. "המפתח" / יצחק בשביס־זינגר

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. לפניך קטע הלקוח מהסיפור "המפתח". קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

היא העיפה בראי מבט אחרון על דמותה – קטנה, רחבה, מצח צר, אף פחוס, ועיניים מלוכסנות ועצומות למחצה, כעיני סיני. מסנטרה בצבץ וקנקן לבן. היא לבשה שמלה דהויה מודפסת פרחים, חבשה כובע קש מושחת צורה, מקושט דובדבנים וענבים עשויים עץ, ונעלה נעליים מרופטות. לפני צאתה, סקרה סקירה אחרונה את שלושת חדריה ואת המטבח [...] במסדרון, בין הדלת למפתן, תחבה בסי פתקאות מסומנות, שרק היא ידעה לזהות סימניהן, את חור המנעול סתמה במקף.

לפי קטע זה, תאר שני מאפיינים לדמותה של בסי לפני השינוי שחל בחייה, והסבר מה אפשר ללמוד מהם על דמותה. (11 נקודות)

ב. ציין, על פי הסיפור, שני מאפיינים נוספים לדמותה של בסי לפני השינוי שחל בחייה, והסבר מה אפשר ללמוד מהם על דמותה. (14 נקודות)

3. "המפתח" / יצחק בשביס־זינגר או סיפור קצר עברי

סיפורים קצרים רבים מתארים קונפליקט בין היחיד לחברה. הסבר והדגם קונפליקט כזה על פי הסיפור "המפתח" או על פי סיפור קצר עברי שלמדת. האם הקונפליקט נפתר בסיפור? נמק את דברך.

פרק שני — נובלות של עגנון וקריאה מונחית (35 נקודות)

ענה על אחת מהשאלות 4-7.

נובלות של עגנון**4. "וְהָיָה"**

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. תאר מפגשים של תהילה עם שתיים מהדמויות: המספר, הרבנית, החכם הירושלמי(מפגש אחד עם כל דמות). (20 נקודות)**ב.** הסבר מה כל מפגש מלמד על כל אחת מהדמויות המשתתפות בו. (15 נקודות)**5. "והיה העקוב למישור"**

ענה על שני הסעיפים א-ב.

א. לפניך אחד השירים מן הנובלה "והיה העקוב למישור". קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו.

הִרְאִיתָם אִמָּלֵל כְּמוֹתִי
נִפְשִׁי הוּא נִפְשִׁי שׁוֹאֵלֶת
שְׁבִתִי לְאַחֵר מוֹתִי
וּבְבִיתִי נְעוּלָה הִדְלֵת

שְׁבִתִי אֶל עוֹלָם הַתְּהוֹ
וּבְעֵדִי סְגוּרָה כָּל דָּלֶת
הִרְאִיתָם אֶסּוֹן כְּמוֹהוּ
נִפְשִׁי הוּא נִפְשִׁי שׁוֹאֵלֶת

אֶסֶק עַל הַר בָּהוּ
אֶשְׁפּוֹף שִׁיתִי לְאַבְנִים
הָעוֹלָם עוֹלָם תְּהוֹ
רַחֲמָנִים בְּנֵי רַחֲמָנִים

שיר זה הוא רמז מְטָרָה לגורלו של מנשה חיים ולסיום הנובלה.

הסבר והדגם קביעה זו על פי שלושת בתי השיר ועל פי סיום הנובלה. (17 נקודות)**ב.** הבא מן הנובלה שני רמזים מטרימים נוספים לגורלו של מנשה חיים, והסבר למה הם רומזים.

(18 נקודות)

קריאה מונחית

6. ברומאנים רבים הדמות המרכזית מגיעה לתובנה בנוגע לחייה בעקבות מצבי מצוקה או רגעי משבר. בחר בספר קריאה מונחית שקראת, תאר את מצבי המצוקה או את רגעי המשבר שחווה הדמות המרכזית, והסבר לאיזו תובנה (או תובנות) היא מגיעה בעקבות מצבים או רגעים אלה.
7. תאר עלילות מקבילות באחד מספרי הקריאה המונחית שקראת, והסבר את התרומה של העלילות המקבילות להבנת המשמעות של הסיפור.

/המשך בעמוד 6/

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ביאליק, השירה העברית במאה ה־20) (40 נקודות)

שים לב! מפרק זה (שאלות 8-13), עליך לענות על שתי שאלות:

על שאלה אחת מהפיוט **או** משירת ביאליק (שאלות 8-10), ועל שאלה אחת מהשירה העברית במאה ה־20 (שאלות 11-13).

(לכל שאלה — 20 נקודות; סה"כ — 40 נקודות)

פיוט, שירת ביאליק

ענה על אחת מהשאלות 8-10.

פיוט

8. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

שְׁלוֹם לְךָ דּוֹדִי / ר' שלמה אבן־גבירול

שְׁלוֹם לְךָ דּוֹדִי הַצֵּחַ וְהַאֲדָמוֹן / שְׁלוֹם לְךָ מֵאֵת רִקְהָ כְּמוֹ רִמּוֹן
 לִקְרֹאת אַחֲוֹתֶיךָ רוֹץ צָא נָא לְהוֹשִׁיעָהּ / וּצִלַח כָּכֶן יִשִּׁי רַבַּת בְּנֵי עֲמוֹן
 מֶה לְךָ יִפְהַפֶּיָה כִּי תַעֲזוֹרִי אֶהְבָּהּ / וּתְצַלְצְלִי קוֹלֶךָ כְּמַעִיל בְּקוֹל פִּעְמוֹן
 הָעֵת אֲשֶׁר תַּחֲפֹץ אֶהְבָּהּ אַחִישֶׁנָּה / עֲתָה וְעַלֶיךָ אֶרֶד כְּטַל חֶרְמוֹן

א. מיהם שני הדוברים בפיוט זה, ועל מה נסב הדו־שיח ביניהם? הדגם את דבריך מהפיוט.

(10 נקודות)

ב. כל אחד מן הדוברים בפיוט מכנה את האחר בכינויים שונים.

הדגם מהשיר שני כינויים של הדוברים (כינוי אחד לכל דובר), והסבר כיצד כל כינוי מבטא

את מערכת היחסים ביניהם. (10 נקודות)

9. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריך.

מעוז צור ישועתי / מרדכי

מחרוזת 1	מעוז צור ישועתי תכון בית תפלתי לעת תכין מטבח	לך נאה לשבח ושם תודה נזבח. מצר המנבח.
	אז אגמור בשיר מזמור תנפת המנבח:	
מחרוזת 2	נעות שבעה נפשי חיי מררו בקשי ובידו הגדולה	בגון כחי קלה בשעבוד מלכות עגלה הוציא את הסגלה
	חיל פרעה וכל זרעו קרדו פאבן במצולה:	
מחרוזת 3	דביר קדשו הביאני ובא נוגש והגלני גיו רעל מסכתי	וגם שם לא שקטתי כי זרים עבדתי כמעט שעברתי
	קצבבל זהבבל קצב שבעים נושעתי:	
מחרוזת 4	פרות קומת ברוש בקש ונהתה לו למוקש ראש ימיני נשאת	אגגי בן המדתא וגאנתו נשבתה ואזיב שמו מחית
	רב בגיו וקנגיו על העץ תלית:	
מחרוזת 5	וננים נקבצו עלי ופרצו חומות מגדלי ומנותר קנקנים	אזי בימי חשמנים וטמאו כל השמנים נעשה נס לשושנים
	בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורנגים:	
מחרוזת 6	חשוף זרוע קדשך נקם נקמת עבדיך כי ארכה השעה	נקרב קצ השועה מאמה הרשעה ואין קצ לזאת הרעה
	דחה אדמון בצל צלמון הקם רועים שבעה	

מה הם האירועים מן ההיסטוריה של עם ישראל הנזכרים במחרוזות 2-5 בפיוט? בסס את

דברך על מחרוזות אלה.

הסבר לשם מה הפייטן מזכיר אירועים אלה.

שירת ביאליק

10. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

צַנַח לוֹ זִלְזַל / חיים נחמן ביאליק

צַנַח לוֹ זִלְזַל עַל-גֶּדֶר וְיָנֵם –
כֹּה יָשָׁן אָנֹכִי:
נָשַׁל הַפָּרִי – וּמָה-לִּי וּלְגִזְעִי,
וּמָה-לִּי וּלְשׁוֹכֵי?

נָשַׁל הַפָּרִי, הַפָּרַח כֶּבֶד נִשְׁכַּח –
שָׁרְדוּ הָעָלִים –
יָרְגוּ יוֹם אֶחָד הַסַּעַר – וְנָפְלוּ
אֶרְצָה חֲלָלִים.

אַחַר – וּנְמָשְׁכוּ לֵילוֹת הַזֹּעָה,
לֹא מְנוּחָה וּשְׁנָת לִי,
בְּדָד אֶתְחַבֵּט בְּאֶפֶל וְאַרְצֶיךָ
רֹאשִׁי אֶל-כְּתָלִי.

וְשׁוֹב יִפְרַח אָכִיב, וְאַנְכִי לְבָדִי
עַל-גִּזְעֵי אֶתְלָה –
שָׁרְבִיט קָרַח, לֹא צִיץ לוֹ וּפְרַח,
לֹא-פָרִי וְלֹא-עֵלָה.

בשיר זה הדובר מבטא מצוקה גדולה. הסבר מצוקה זו.

ציין שתיים מדרכי העיצוב השיר, והסבר כיצד הן ממחישות את המצוקה של הדובר.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מהשאלות 11-13.

11. אדם מול בוראו

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

גִּדּוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא, אֲמַרְתִּי / רבקה מרים

גִּדּוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא, אֲמַרְתִּי. וְשׁוֹב אֲמַרְתִּי, גִּדּוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא.
 לְמָה שִׁקְרָה בְּעֶבֶר כְּוִנָּתִי. גַּם לְמָה שִׁטְרָם אָרַע.
 וְאֲבוֹתִי שְׁחִיִּים וּמֵתִים, וְיִלְדֵי שְׁנוּלְדוֹ וְעוֹד לֹא
 כָּל אֶחָד מֵהֶם, בְּקוֹלִי הַמְדַּבֵּר נָתַן אֶת קוֹלוֹ.
 לֹא יָדַעְתִּי אִם הַדְּבָרִים שֶׁבִּפִּי
 קִבְּלָנָה הֵם, אוֹ שְׁאִילָה, בְּקֶשֶׁה וּתְחִנָּה
 אִם שִׁיר שֶׁל הַלֵּל וְתוֹדָה בּוֹקֵעַ מִמֶּנִּי, אוֹ נְהִי שֶׁל קִינָה
 לֹא יָדַעְתִּי, אִם אוֹתָהּ נּוֹצְתִיּוֹת שׁוֹפְרָפָה עַל כִּתְפִּי
 הִיא חֲבוּק שֶׁל קֶרֶב
 אוֹ שְׂרֻטָּה, צְרִיכָה מְעַנָּה, הַמְרַמֶּזֶת, כְּגֵדָם כָּנָף, עַל הַסְתַּלְקוֹת הַשְּׂכִינָה –
 אֵךְ הֵייתִי שָׂבָה וְאוֹמֶרֶת
 שׁוֹב
 וְשׁוֹב וְשׁוֹב
 גִּדּוֹל גְּבוּר וְנוֹרָא –
 חוֹזֶרֶת הֵייתִי וְאוֹמֶרֶת, חוֹזֶרֶת וְשׁוֹנָה.

א. הסבר את היחס של הדוברת לאלוקים בשיר. בסס את תשובתך על שתיים מן החזרות בשיר.

(14 נקודות)

ב. תאר את היחס של האדם לאלוקים בשיר נוסף שלמדת בנושא "אדם מול בוראו".

(6 נקודות)

12. במשפחה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

והילד איננו / יהודה עמיחי

- בית 1 בְּנִי, אַתָּה שׁוֹב מִדָּאִיג אוֹתִי.
מִזְמָן לִזְמָן אַתָּה מִדָּאִיג אוֹתִי
בְּקִבְעוֹת שֶׁהִיְתָה צְרִיכָה לְהִרְגִיעַ אוֹתִי.
- בית 2 אֲנִי זֹכֵר שֶׁפַּעַם, כְּשֶׁהִיִּית קָטָן,
רָאִינוּ יַחַד שֶׁרָפָה בְּמִלּוֹן גָּדוֹל.
הָאֵשׁ וְהַמִּים וְהַעֲשָׁן,
הַיִּלְלוֹת וְהַצִּעְקוֹת וְהָאוֹרוֹת הַמְהַבְהִיבִים בְּטֶרוֹף,
כָּל אֵלֶּה חֲסָכוּ לִי הִרְבָּה דְּבוּרִים
עַל מָה הֵם הַחַיִּים. וְעַמְדָנוּ בְּדַמְמָה.
- בית 3 אֲנִי שׁוֹאֵל אֶת עֲצָמֵי אִיפָּה הַחֲכִיּא אָבִי
אֶת הַפֶּחַד שְׁלוֹ, אוֹלִי בְּאֶרֶץ סָגוּר
אוּ בְּמָקוֹם אַחֵר מִחוּץ לְהֶשֶׁג יְדֵי הַיִּלְדִּים
אוֹלִי עִמָּךְ בְּלָבוֹ.
- בית 4 אֲבָל עֲכָשׁוּ אַתָּה שׁוֹב מִדָּאִיג אוֹתִי.
אֲנִי מִחְפֵּשׁ אוֹתָךְ תָּמִיד,
הַפַּעַם בֵּין עֶרְפְּלֵי הַגָּלִיל הָעֲלִיוֹן,
אֲנִי אֲבֹא עֶרְפֵּל.
וְהַיִּלֵּד אֵינְנוּ, כִּי הוּא כָּבֵד מִכָּבֵד.

א. פֶּרֶשׁ את הבית השלישי בשיר, והסבר את תרומתו להבנת המשמעות של השיר.

(14 נקודות)

ב. תאר מערכת יחסים בין דורות, כפי שהיא באה לידי ביטוי בשיר נוסף שלמדת

בנושא "במשפחה". (6 נקודות).

13. שירים בצל השואה

קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחרי.

שם, אִמְרָתִי / טוביה ריבנר

בית 1 יצאתי מביתי הארעי להראות לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי.

שֵׁם, אִמְרָתִי, שִׁכַּבְתִּי עַל הָאָרֶץ

אָבֹן לְמִרְאֲשׁוֹתֵי נְמוּךְ מִן הָעֵשֶׂב

בְּעֵפֶר הָאָרֶץ

הַכֹּל שֵׁם נִשְׁמַר.

בית 2 עֲבָרְנוּ בְּהָרִים וּבִנְעֻרוֹת וּבְעָרִים שֶׁהָיוּ

מַעְרֻוֹת וְהַמִּים נָקוּ בְּדֶרֶךְ וְהַכְּבִישִׁים הָיוּ רָעִים.

הַמְכוֹנִית דִּלְגָה עַל הַבּוֹרוֹת

בית 3 מָה הָאֲוִיר הַמְתוֹק הַזֶּה? שׁוֹאֲלִים בָּנֵי.

מָה הַטִּיחַ הַנוֹפֵל מִהַקִּירוֹת.

בית 4 אֵין דְּבָר, הַגִּידָה הַיְשִׁישָׁה בְּחֵלוֹן.

כָּאֵן גַּם הָעֵתִיד עָבַר. וְסָגְרָה אֶת עֵינֶיהָ הַיְכָשׁוֹת

כְּעוֹף הָעוֹלָה וְקוֹפֵל אֶת כְּנָפָיו וְצוֹלֵל.

בית 5 כָּאֵן נוֹלְדָתִי, אִמְרָתִי לְבָנִי.

הוֹרִי וְזִקְנִי נוֹלְדוּ כָּאֵן קְרוֹב.

נוֹלְדִים. כָּאֵן הָיָה בֵּית

אִמְרָתִי לְבָנִי וְהָרוּחַ עָבְרָה

בֵּינִי לְבֵין הַמַּלְאִכִּים.

בית 6 יצאתי להראות לְבָנִי אֶת מְקוֹם מוֹצְאִי, וּמָתִי

נֶאֱכַל, שׁוֹאֲלִים בָּנִי, וְאֵיפֹה

נָלִיד?

א. פֶּרֶשׁ את הבית החמישי בשיר, והסבר את תרומתו לעיצוב הרעיון המרכזי בשיר.

בתשובתך ציין אמצעי אמנותי אחד בבית זה, והסבר כיצד הוא מסייע

לעיצוב הרעיון המרכזי בשיר. (15 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדדת בנושא "שירים בצל השואה".

ציין והסבר אמצעי אמנותי אחד המסייע לעיצוב הרעיון המרכזי בשיר. (5 נקודות)

בהצלחה!